

Штефан Сухый

Жывот тя навчїть помыгати з чїстым сердцём

Пані Івета Самсонова із Братїславы повїдать при вшыткій скромности, же мать двї слабости: Русинів і цїгаретлі.

Довольте вас ословлєвати: наша пані Івето.

Так ся звыкло комуніковати із добрыма приятелями. Гварите, же етіка Русинів вам усе наганяла до оч слызы. У одношіню ку Руснакім жыете богатым і ласкыповным жывотом. Хто бы із нашой інтелїгенції собі подумав, же малярька і фотоґрафка жыдївского походжїня, родом із Чех, є таков цїннов покровительков нашого народа? Донедавна скоро вшыткы думали, же то є Советський Союз тым найбївшым приятелём Русинів. (На Русів сьме все смотріли з надїєв, то гей, але на Советський Союз?) Чім веце малых великых приятелїв народ мать, тым скорше переставать быти закомплексованым а мы все терпіли найвеце самы на себе, же сьме малы на душу а ту дахто звонка твердить, же нашу душевность обдивлять і доказує нам, же маме чом быти на себе пышны. Конечні ай нас хтось чужій любить, бо Руснаків мало хто любить (главні словеньскы римокатолики). Але ани свої властны нас не люблять, а не то іщі чужї. І премєр Дзурїнда має русиньске корїня і міністры Міклош з Прокоповічом а щї хтознать хто, но хвалити ся з тым ани єден не понаглять. Можно ай справды не є з чїм. Але жыдївска інтелектуалка з Чех є протилежной мысли. Не твердить то із наївности, бо добрі знає о болях Русинів. Пересвідчіла ня о тім.

На то, абы чоловік возлюбив пониженных і нехоченых, мусить быти вітробийцём, што іде проти сполоченьского вітра. А ці мусить мати прїватный строїк на выробу ласкы. Наша пані Івета тым богатством оплывать. А понижїня зажыла ай сама дость. Не національного, але

особностного. За соціалізму была у дісіденті. А сама о собі твердить, же є перманентнов дісидентков. Револуціонізуюча позиція. Силны того світа у кожній добі то не мають легке, кідь проти ним стоять такы Іветы, як є Самсонова Івета. Тяжко ся приїмать представа о смілости такого духа, кідь як тринадцятьрічна попросила о добровольный одход із піонерської організації а вступила меджі скавтів, котрых штоскоро Гусак заказав. Наісто, же у тій добі подобных одважливців ся не нашло много. Скавтінг'їй дав много. Ай звыклось обявлёвати новы краї.

Было то щі у меджівойновой час, кідь чеська кумштарська і културна еліта проявила інтерес о живот Русинів. Підкарпатя было частёв Чеськословеньска. На забыту землю ходили літами одпочівати і інтелектуалы ай богачі. Чеськый обявительскый і вічні неуспокоєный дух ту находжав новы, невиджены-нечуты іншпіратівны струмені. Словакы, котры з тым краєм сусідили, по русиньській тематіці ани очком не дрылили. Словакы нас все мали за наддурнистых дикунів, од котрых ся не мож было чого научіти. Самы были такыма штирелазниками, та нач їм ся было звіринковой псевдокултуры учіти од Руснаків. Щі ся правовірный римокатолик не приучів добрым ділам од схізматицькых неуків і – конць фиґлям.

Но Чехы переяли од Німців і од выелімінованой жыдівской комуніты того, чому ся звыкло гварти в соціалізмі розвинута посполитость. Прозаїк Іван Олбрахт у своїх романох Николай Шугай розбойник і Ґолет на долині представив Чехім русиньске Підкарпатя хоць дакус у екзотічнім духу, лемже не обходив ани актуалны соціалны болести, чім высылав до меджівойновой Европы сігналы о єствованю свойбытного народа. Владіслав Ванчура ту накрутив філм Марійка – невірниця. Были ай спусты далшых, якы собі залюбили тот край і людей. А у повойновой соціалістіцкый час хто мав тоты традиції розвивати, кідь вшыткы

розкручували колеса індустріалізації і наповнєвали стопроцентныма выконами пожадавкы пятьрочніць?

На їх традиції надвязала ай Івета Самсонова із фолковов співачков Даґмар Андртовов-Воньковов і етноґрафом доктором Іваном Данешом. Вшыткы троє пару раз нащівили русинський реґіон, де ся стрічали главні із містныма рольниками. Інтеліґенція товды была орієнтована проукраїнськы і о проблематіці русинства не было властні із кым говорити. Незабытны стрічі пані Іветы і її приятелькы Даґмары Андртовой ся одбыли у Стриговцю. Обидві ту, за Вігорлатом, записовали фолклор, фотоґрафовали. Меджі обидвома кумштарьками і містныма женами выникли тырваючі приятельства. Івета із Даґмаров товды пособили у Брні, де художественна фотоґрафка і історічка художества (Івета) по інтервенції штатной безпечности мусила быти поштарьков а співачка Даґмара грала із Петриком Лутком у Есенц клубі в Брні. Ай наперек „інтересу“ безпечности орґанізовала Івета выставки, жыла творчім жывом. Ту ся розпознала ай із своїм будучім мужем Івом Самсоном. Лем што было кус вольного часу, путовало ся на выход: до Руськой Быстрой під Вігорлатом ку Пироганічовым, до Стриговця ку Марії Березняковій а до Нижнёго Комарника – ку Аньці Бабеювій!

Малженьскый шлюб меджі чеськыма дісідентками і русинськыма рольничками був натырвало установлений. Многы із старшых приятелёк обидвох дам уж ся поминули. А із подаєдыма, як там Маря Березнякова із Стриговця, все іщі ся утримлює контакт. Даґмара Андртова ту зложыла пару фолковых співанок, як наприклад Ей, женичкы, подьме і З Вігорлату.

Тяжко ся молодым людём вертало назад до Брна, де їм на пяты безперестанно дыхала тайна поліція. У вісемдесятім пятім выскочило із соціалістіцького міха шыло перестройкы. Люди ся зрадовали, же буде вольніше. Мінили ся мена на постох окресной і крайской уровни, но про

обычайных людей перестройка великы зміны не принесла, тым менше про дісидентів.

Самсоновці то собі роздумали, же підуть на свій любый выход і же ту зістануть во вікы віков. Пришли до Свидника.

Єм рештавраторка, люблю Русинів, поможу вам у музею із рештаврованём ікон, берьте ня до работы.

Та руснацькы інтелігенты українського присмаку были скоро вшыткы пригріваны у ештебацькій пазусі, та як могли помочи таким одборникім, што наступляють на віру комунізму. Зато ай Самсоновці порозуміли, же ту порозумліня не найдуть. Товды одышли до Братіславы і суть там доднеська. Муж Іво є політологом а пані Івета ужывать доходкарьскы сласты, лем кібы не было так далеко ку Руснакім.

Ештебак, який привітав Самсоновців у Братіславі, мав з них очевидну радість. Клієнтела ся му розросла о двой молодят. Жартім не было кінця-краю, але за вшыткым тым безстаростным пеством спочівав замір зверьбовати молодомалженів на сполупрацу.

– Як вам было на выході?

– На якім выході?

– Свидник є прекрасне містечко... Уж съте могли одбігнути ай на Дуклю.

– Што за Свидник, што за Дукля?

– Хлопці із шесткы мають всягды очі.

– Шестка, шестка...

– Наше слідоваче одділіня. Ани не сплять, такы суть звездавы.

Вшытко хотять знати. Наконець беруть зато красны грошы. Ай вы бы обидвой не мусили бідовати. Підпиште сполупрацу, та щі вам ай бываня поможеме роздобыти.

– За кого нас мате?

– Істотні, же за розумных людей. А праві зато вам предкладам таку понуку.

– Дякуємо за понуку!

– То суть цілы Самсоновці. Тверды, як камінны оріхы... Велитель наісто програть ставку. Він гварив, же підпишете а я, же ніт. Самсоновці не підпишуть, хоць бы їх мучіти мали. Же за кого нас мате? Я вам дякую, же не хочете підписати, бо-м выграв ставку, але вас, лем што перекрочіте тот поріг, нич добре чекати не буде. Все то буде лем гора біды а на тій біді – біда на біді. Порозуміли сьте мі? Тоты, што їх так міцно любите і сполупрацу з нами поважуєте за їх зраду, барз красні ся о вас не выядрують. Гваряць, же сьте пришли із бырняньского хліва і смердите за козинов. Нич раз вас не обдивлюють. Маме меджі нима своїх людей, также...

– Так чом іщі нас тігаєте на сполупрацу?

– Зато, же сьте мі сімпатіцькы молоды люди, котры сі можуть при добрій волі выліпшыти жывот подля властных планів. Мам дома такы діти, як сьте вы обидвой. Познам то.

– Мы сьме уж давно нашли рішіня, але інакше.

– Вы сьте якбач не спохопили тото, же сьте натрафили на добряка... Вшыткым молодым людём желям лем тото найліпше. Знам, же соціалізмус мать свої недостаткы так, як каждая сполочность, але – про бога – помозьте нам планне ліквідовати і выліпшовати соціалістіцькый жывот. Но вы бы го найрадше зліквідовали. Га?

– Ай мы сьме за выліпшіня жывота в соціалізмі.

– Не гварьте.

– Гвариме то важні і відповідні так, як то гварив Дубчек у шістдесятім осьмім.

– Мав робити так, абы ся то вшыткым любило, а він – позерав лем себе ай своїх. Вы сьте вшыткы нашы і мусиме о вас дбати.

– Дякуємо за такой старунок!

Старостливости з боку штатной безпечности не было нігда дость а то аж до той міры, же о кого ся зачала тотя вшыткознаюча мамочка старати, тот собі не міг ани порядну роботу найти. Ештебе ся все шатовні постарало о то, же гледавший роботу ї наконець не дістав. У припадї панї Іветы ся їднало о роботу в музейництві, ґалеріях ці у подобных художественні заміряных інштїтуціях. Ніт, ніт, дорога наша, лем ты красно бери до рук тото дерево, што ся кінчіть желізивом і поть ся коло мануальной работы. Тотя уж не таких, як ты, перевыховала! Што было робити?

Наступила меджі поштарів влаковой пошты. Але там! Світ ся нарубы не переверне а жыти із чогоська треба. Ай ту сягали хапайла всягдыпритомной штатной безпечности. Її працівники слїдовали баликы підозривых особ. Позад контролі все їх вертали поштарім а поштарька-дісидентка на них писала адресатім короткы поздравы: „Много щастя і здоровя желають вам поштарі!“ Прецінь лем то были люди той самой судьбы і мыслёвой орієнтації.

Катуляли ся воды вісемдесятшестого рока, кідь Івета і Іво Самсоновці пробовали найти шестя у свидницькім русиньскім музею. Не вышло то на рівну дражку. Не вадить, не вадить... Обидвой все любили і люблять руснацькый край а од той ласкы не має ніхто силу одогнати їх. Івета тады ходила уже перед семома роками (у сімдесятдевятиім) із приятельков – співачков Дашов Антртовов. Нашли Русинів таких, як хотіли. Были у Стриговцю за Вігорлатом, были в Улічській долині а стрічали лем господню людську простоту, хрістіянську добрість ближнёго свого. Кідь ся побрали із Івом, рішили так, же ся на свадьбяну путь выберуть праві до того краю. Своєв ласков скроплять і помножать ласку ку Русинім.

Де підеме, жено моя молода?

Знам я добрі, де. Та до Рунины під польсков границёв. Влаком прийдеме на конечну до Стаціна а одты двадцятьпять кілометрів автобусом до Рунины.

Добрі, моя.

Знаш, який там чістый люфт, мужу мій? Йой, а люди там які чісты очі мають!

Перестань уж о тых Руснакох співати оды. У Братіславі ем о них нігда доброго не чув.

Ты мі чій завидиш, мужу?

Жарливість ня зідать.

Не ревній, не побануєш. У мене ласкы і про тебе дость і про моїх Руснаків.

Тай пришли... Івета, як поштарька мала рочні пять вольных путёвых листків на влак. Та як їх не выужыти на нащіву северовыходного кута Словеньска. Але кідь пришли до Рунины, знова настали проблемы із перебуванём чужіх людей у пригранічнім пасьмі. Та председатель народного выбору у Рунині Йожко Рогун ся за них заручів і рай під голым небом ся міг зачати указовати.

Красный живот! Бывали у стані із мілым мужом і з неодмыслительным фотоапаратом. Цілы години ті ку твому щастю сверщкы гудають а ты од радости забываш на то, як іде час. Жывиш ся грибами, малинами і вшыткым тым, што Господь Бог попріліпляв на крячкы і посадив до землі, абы служыло за поживу звірятам і чоловічіні. Із тым образом Івета Самсонова, вічна глядачка щастя, заспавать доднесь у братіславскім панеловім домі, о тім подобенстві розповідать своёму пятнадцятьрічному сынови Грегорови, із котрого хоче мати такого пишного русинолюбця, як є ёго мати, як ёго отець є.

А люди, панё наша, як ся вам ту у Рунині, поздавали?

Так, як всягды в Русинії. Не вышмарите їм з менталіты ани єдну із десятёх божых заповідей... Та єден гріх бы-м їм нашла: попиваня палінкы.

Як стары, так молоды то поважують скоро за народный шпорт а пак передчасні мусяць спомеджі нас одходжати. Шкода є таких красных людей.